

Hétköznapi és ünneplőben

Kalapot még nem láttam a fején, csak a hajós tányérsapkát, a fakult hétköznapi és a színtartó ünneplőt. Ha ez utóbbit viseli, akkor fehér inget vesz és nyakkendő köti. Akik ismerik a tápéi vidéket, a két folyó találkozásának környékét, azok ismerik Pista bácsit is. Én magam is régi ismerősei közé tartozom, gyakran ültünk egymás mellett pontyozás, vagy csukázás ürügyén, s remélem barátságunk még hosszú életű marad. Vannak, akik azt mondják, a kisöreg, hogy aranyos ember, szolgálatkés, segítőkész, jóindulatú, dolgos, mindenhez értő, szívós alkatú, de olykor kacifántos, mérges, fölmegy nála a pumpa. A jelzők igazak, s néha minden tulajdonság egyszerre tör ki belőle és ilyenkor ember legyen a talpán, aki eligazodik rajta. Egy valamit azonban akkor sem tud lefékezni magában, ha az a bizonyos pumpa akár a csillagos égig fölment, a tiszta emberséget, az egyszerűséget. Öröme, bánata, indulatainak sokasága gyakran jön és megy, elszáll és visszatér, de ami ennek a kis öregembernek a lényében lakozik, az állandó.

Akárki könnyűszerrel megtudhatja, hogy Ördög István 1905-ben született, hogy 150 centiméter magas és nem több ötven kilónál. Ott lakik a tápéi csatorna mellett, feleségével és unokájával, annak családjával egy fedél alatt. Kora reggel a betonhajón dolgozik, vagy a tőlén kaszál egy szatyor fűvet a nyulainak, csalt is szerez horgász barátainak, akikkel elkorcsolygat egy üveg sör, miközben szidja a rendetlen embereket, akik összetapossák azt a kicsinyke fűvel vetett területet, amelyet előző napon készített. Engem évek óta furdalt a kíváncsiság, vajon kicsoda is ez az ember, honnan jött, milyen utat járt meg hetvenöt esztendő folyamán. Ha ünneplőben láttam, gondolhattam, volna azt is, hogy nyugalmazott tengerész, pedig életében sem látott tengert, ha a napszitta hétköznapiját viselte, hihettem volna valamikori gépésznek is, pedig az sem lett belőle.

Egyik alkalommal, amikor elkerültek a halak bennünket, Pista bácsi beszédes kedvében volt. Előttünk húzott el a „Jégvirág” nevű hajó, s akkor valahogy kibugygyant belőle, hogy lehetett volna ő tengerész is, de nem sikerült. Nem folytatta tovább, elmerengve nézte az agyag-gombócokból készített radariát, a damilon, melyek már órák óta mozdulatlanul álltak. Kértem, hogy beszéljen magáról, azt válaszolta, hogy mit mondjon, minek, semmi olyasmit nem mondhat, amit bárki is érdekesnek találna, hiszen ő egész életében olyan gyalogos ember volt.

— Nagypám házában születtem, aki kigazda volt. Szeretem gyerek voltam, táncoltam már anyámék esküvőjén, — mondja és huncutul figyel, értem-e miként történhetett ez. Nagyapja testvére kíváncsult Amerikába, állítólag gyáros lett belőle, gazdag emberré vált, utódok nélkül halt meg, de az irthoni rokonságot kismélták az örökségből. Apja rokkantból jött meg az első világháborúból, elvitte egyik kezét a gránát. A hadiségélyből tartotta nyolc gyereket, amíg a tápéi örökföldes gazdák mezőreinek nem fogadták a Pajorbát.

Most már fájjalja, hogy kisgyerek korában nem fűlt a foga a tanuláshoz. „Három rendes elemjű jártam, az első kétszer, a negyediket meg úgy, hogy béres voltam a tanítónál.” A tápéi kocma helyén valamikor iskola volt, ott tanított a kántor, akinek a kis Pista gyerek hordta suttvomban a pálinkát négy krajcárért, de úgy, hogy a „nap még ne lészen”. S mivel a kántor a következő évben útra az elsőosztályos tanítónál, útra járt az első osztályt a pálinkavivő gyerek is. Ezt persze soha sem tudta meg senki, még a pap sem. Amikor a Pajorbát költözték, ott is a tanító bérese lett, aki nőt-

len volt, bár tartott egy gazdaasszonyt. A kisbéres legeltette a jószágokat az ártéren, vizet hordott és segített a konyhában is. Amikor a gazdaasszony beteg lett, még a kenyeret is neki kellett sütni. A beteg asszony ágyánál dagasztott, puttyogott a térszta, s az asszony törölgette a fiú homlokát, hogy az izzadság csöpög le ne hulljanak, közben többször ismételtette: Pista, a munka nem szégyen.

— A munkát soha sem rösteltem, a jószágokat szerettem, ganéztam, legeltettem, fejtem, mostam, főztem, még vasaltam is. Bármelyik asszonnyal elmentem volna versenyre. Tizenhat liter tejet hordtam naponta a finácokhoz, két kannát, derék-száljal kötöttem össze és úgy akasztottam a nyakamba. A finácok mindig küldtek egy kis elvámolt szűdohányt a tanítónak, amit útközben magam is megvámoltam. Kilencéves korom óta dohányzom, akkor megengedte apám, mert tudtam kasszálni. Aki a kaszát bírta, az dohányozhatott.

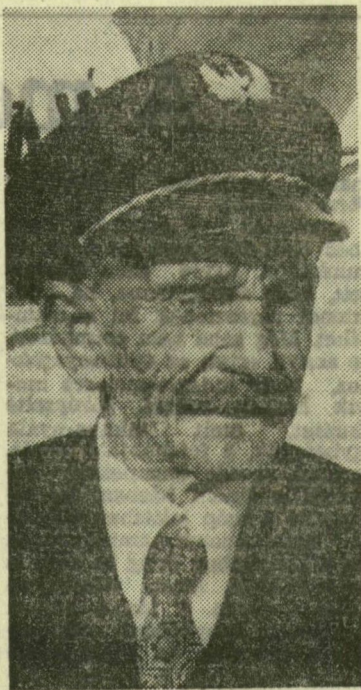
A tizenöt éves legényben föl-támadt a vágyakozás a gépek iránt, kérlette apját, hogy engedje le a hátralevő idejét a tanítónál és akkor elszegődik Széll Szilveszter cséplőgépeshez. Talán engedték volna, de a gép-hez csak akkor kerülhetett béresgyerek, ha az apja fizetett a gépésznek. Erre nem került sor, a legidősebb fiúnak a keresetét nem nélkülözhetette a család. Újabb esztendőket következtek újabb gazdáknál. Kerekcs Józsa bácsinál a Réten, majd Radenszkiék következtek a Pogány-szélben.

— Ez a Nagyfa, az Ötlyukú-zsilip és a lelei tanyák irányában van. Volt a gazdának egy lova, egy tehene, sok aprójószág és apró gyereke. Ha én ringattam a kis Macát, öt perc múlva elaludt. Ezután kerültem a lelei tanyákhoz, Köblös János fiához, a Péteréhez. Ez egy külön regény volna.

A béresnek, ha több nem is, de három-négy nap szabadság járt. Húsvét, pünkösd, karácsony és az újév napja. Pista legény az egyik karácsonyt megtoldotta még egy napi szabadsággal, mert éppen akkor tartották tanyájuk szomszédságában a „csutribálát”. Kereste ő a gazdát a Tiszánál, ahova mindennap tejet hordtak a szegedi kofáknak, de valahogyan elkerültek egymást, s maradt engedély nélkül. Hiába ígérgette, hogy akár egy hetet is rádolgoz az egyetlen napért, de tőle az újév napját akarták elvenni. „Márpedig azon a napon a béresnek nem parancsol még az úristen sem.” A lelei bíró sem tudott igazságot tenni Pista és gazdája között.

— S ezzel be is fejeződött a béreskedés részemről. — Ezután hogyan alakult a sorsa?

— Alkalmi napszámos lett belőlem, kőműveseknél, nyáron cséplőgépekkel, a kotróhajónál dolgoztam, télen meg ami akadt. Örültem, ha üzenet jött: Pista, indul a hajó, tegyél három napi élelmet. Szombaton fizettek, majd újra névsort olvastak. „Aki nem hallja a nevét, az hétfőn reggel ne is jöjjön!” — s bizony gyakran kimaradt az ember neve. Így ment ez hosszú éveken át, egészen negyvenkilencig. Még akkor is nehezen lehetett munkát kapni. Volt egy jó ismerős, a tápéi Terhes Sándor, aki a kotrókók központjában személyzetis lett. Mikor lthón volt a Sanyi, elmentem hozzá, segítséget kértem. Mondta, hogy már ki van a létszám, amennyire nekik szükségük van. Azt erősködtem, hogy jegyezzen csak föl, hátha híja lesz annak a létszámnak. Nagy nehezen belement, s ott álltam hétfőn reggel nyolckor a pesti központ ajtaja előtt a fiammal együtt. Engem, mint begyakorlott kotrók vettek föl, a fiamat meg segédmunkásnak. Dolgoztunk Pentelén, meg a Révész utcai telepen, mindenfelét végeztünk, a szén-lapátolástól a lakatos munkáig.

A következő esztendő nyarán aztán hajóra szállt az öreg harcos, föllette a tányérsapkát, amelyet azóta is őriz.

— Össze kerültem egy sváb emberrel, s kotortuk a békásme-gyeri ágat, eljutottunk egészen Bajáig, de legtöbbit a telelőket pucoltuk, s végén Tiszalök kö-vetkezett.

S Tiszalökön szertefoszlott Pista bácsi még egyetlen dédel-getett álma is. Akkoriban haza-érkezett egy tengerjáró hajónk, amelyet hat hónapig javítottak. A személyzet, amikor letöltötte a szabadságát, valahol kíségtett. Tiszalökre is került egy tenge-résztiszt, aki fölbiztatta Pista bácsit, hogy ha indulnak a ten-gerre, magával viszi. De mi tör-tént éppen az utolsó napon, a búcsúzások? A tengerész úgy berúgott, hogy hajnalban bele-esett a folyóba és ott lelte halá-lát.

— Se gépész nem lehettem gye-rekfejjel, se tengerész felnőtt fej-jel.

Később beleunt az ingázásba, megtért a tápéi hajójavítóba.

„Voltam én ott még csoportve-zető is a sólyatérén, drótkéféztünk, tisztítottuk a rozsdás hajókat, de még lakatosmunkát is el-vegeztünk, ha kellett.” Tizenöt-dik éve nyugdíjas. Előbb a ha-lászcserében „udvaros”-ként dol-gozgatótt, évek óta a betonhajón mindenekedik. Hat gyermeket nevelt föl. Kijavít: „Két gverőkö-t, mög négy lányt.” Ötvenkét esz-tendeje él együtt feleségével.

Megjegyeztem az öregnek, hogy sok cigarettát szív. Azt válaszolta, hogy nem a dohány a baj, hanem az, hogy alacsony a vér-nyomása, néha szédül. A dohányt, meg a söröt már nem hagyja ab-ba, mivel kitaranak egymással hatvanöt éve, mert most érkezett el a hetvenötödik esztendejéhez.

Közben futva érkezik a déd-unoka, hangosan mondja az üze-netet: „Tata, hozza már a fűvet a nyulaknak!” Az öreg rámbizsa a botokat, vágjak be, ha kapás lenne, s fűgőn kocog a töltés felé.

Megunvá a hiábavaló várakozást, kiszedtem a botokat, s üze-netet hagytam a hajón: „Nem volt kapás, Pista bácsi, de majd tavaszra újra megpróbáljuk.”

GAZDAGH ISTVÁN

Az okos ember

— A neve?
— Ha azt mondom, megoldoz-tam érte, azt mondják, hencegek. Nem születtem bele, az biztos. Annyi Papp volt a környéken, nem tudtak megkülönböztetni ben-nünket. Az egyik lett Nyikorgó, a másik Kúdos, a harmadik Cse-cse, a negyedik Bótos, az ötödik meg Okos.
— Fölírják a fejéjére?
— Még nem tettem végrende-letbe.
— Csavarhatjuk a szót úgy, hogy az Okos Papp is holtig ta-nul?

— Szintiszta igazság.
— Mit tanult meg legjobban?
— Hallgasson az Okos Papp!
— Meg is fogadta?
— Meg kellett volna.
— Akkor tehát mégse okos?
— Ha az lettem volna, másként rendezem el a nyolcvan évemet.
— Panaszodik az életre?
— Se nem panaszodom, se nem dicsekszem. Mi bajom lehet-ne? Még a csülkös babot is meg-eszem, ha jól meg van főzve. Ha én kötözöm a paprikás zsákok, és nem engem kötöznek a kórház-ban, akkor nagy panaszom nem lehet.

— Nagy haragja?
— Elműlik az is.
— Amikor kisöporték a téesz-ből?

— Harminc éve lesz lassan, le-gyintsünk rá. Rosszul esett.
— Mit vétett?
— Hét hold bérlettel kezdtem az életet. Annyi eszem volt, még

nem volt földem, de a szőlőt már gyökereztettem, és oltottam a gyü-mölcsfákat. Legyen, ha majd lesz. Erőlködött az ember, hajította ma-gát, jött a földosztás, danolni lett volna kedvem: huszonnégy holdat kaptam. Mire bejött volna a ku-lákvilág, megszabadultam tőle, hogy baj ne legyen. Ha a villám be akar valahová csapni, be is csap. Kivártak a Vincével együtt.

— Ok?
— Kizsákmányoló voltam, ide-gen munkaerőt foglalkoztattam.
— Ahogy elnézem, ez a szokása megmaradt. Most is vannak itt napszámosok. Kizsákmányolja őket?

— Van azoknak annyi eszük, hogy nem hagyják magukat.
— Az előbb mondta, maga is volt napszámos. Mit változott a világ?

— Sokat. Akkor mi kerestük a munkát, most a munka keresi a napszámost.
— Mennyi a napszám?
— Huszonöt forint óránként.
— Itál?
— Reggel egy kupica, napköz-ben egy-két deci. Többet nem adok.

— Nem mondják, hogy sóher?
— Mondani nem merik a sze-membe, de gondolhatják.
— A Vince közben elnök lett. Ott voltam, amikor összeveszték.
— Maga most hazudik! Meg-

mondtam az igazságot, az elnök-ségben meg rosszul értették.
— Megtették a kivizsgáló bizott-ság elnökévé.

— Annira talán még soha nem babráltak ki velem. Kivizsgáltam én mindent, legépeltettem, hogy baj ne legyen. Nem is lett. Semmi nem lett belőle.

— Azóta tart a harag?
— A múltkor már kezet fog-tunk.

— Tehát kibékültek?
— Nem szóltunk semmit, csak kezet fogtunk.
— Volt egy másik gazdagabb ember is.

— Meghalt szegény.
— Nem is békültek ki?
— Nem maradt rá idő.
— Mi volt a baj?
— Egyszer rosszul szólt. Elle-nem.

— Erre pedig nincs bocsánat?
— Ilyenre nincs.
— Senkinél?
— Akire én egyszer azt mon-dom, egye meg a fene, megvárom, amíg megeszi. Vagy engem.
— Akart valaha elnök lenni?
— Nem.
— Ha mégis az lett volna?
— Nagy baj lett volna belőle.
— Mi?
— A fél világot gyümölcscsel ü-ltettem volna be.

— Igaz a kosár?
— Nem értem.
— Azt mondják, amikor letelt a kuláksága, egy kosár barack-maggal kezdte.

— Van benne valami.
— Azt is mondják, maga taní-totta meg a falut a barackra.
— Megkérték rá a művelődési házban tartottuk a tanfolyamot, legalább tíz éven át.

— Fizetség?

— Azt mondta, aki megkért, majd megosztjuk a pénzt. Én le-gyintettem rá. Komolyabbra vette az én legyintésem, mint a saját szavát, máig se kaptam érte sem-mit. Pedig ez a falu nekem kö-szönheti egy kicsit, hogy gazdag lett, meg a téesznek.

— Aki Okos, a szövetségetből is tanult?

— Sokat. A műtrágyázást is, a gépes művelést is, meg a kordo-nos szőlőt is. A magas szőlőnél nagyon tiltakoztam, nem jó lesz. Jó lett. Legföljebb egy kicsivel amannak jobb a bora...

— Tehát minden héten, vasár-nap, tanított.
— Megtiszelt egyszer a párt-titkár, megkért, menjünk ki az egyik tanyai iskolába is.

— Gazdag?
— Megyek össze. Adnám a föl-det a gyerekeknek, de ők se bír-nak vele.

— Gazdag?
— Inkább legyen száz irigym, mint egy sajnálom.

— Gazdag?
— Kis bajból van a nagy. Kicsi magból a nagy. A gyümölcs meg-halálja a munkát.

— Más nyolcvanéves ember húsz esztendőre nyugdíjban van.
— Rosszul számolt. Nem va-gyok, csak benne vagyok a nyolc-vanadikban. Most hagyjam abba? De jó lenne. Ha tudnám.

— Gazdag?

— Nem bugyborékolok, tehát nem sülyyedtem még el. Azt mon-dom csak, ne sajnáljon senki.

*

Orsovai Emil

Vitazáró

Kivel felesel az ember? Saját tükörképével, mások bánatával csillaghomállyal,

belső csenddel, végigmegy az ember az ég sárga dallama alá kiöntöt friss úton, szavai göröngyök, valaki vállára tett szerelemmel

lép át árnyékán az ember, színen nincsen grafitrajznak érzé multját, sükkett borzolódi a pasztell jelenber

fél is, de meghátrálni nem mer, csak igazítja magán az időt s szinte elviselhetetlen türelemmel, álmodozik nagy kék léggömbökről —

aztán csontjaival földbe írja nevét az ember.

Kínált itallal, mindig töltött, nem sajnálta, de az időt kimérte. Amikor nincsen munka, inkább akkor jöjjenek. Minek dolgozik? Ahhoz, hogy megéljen, mindig dolgoznia kellett, azt mondta. Ha most leülne, és elkezdene lóbálni a lábát, nem biztos, hogy jól járna. Más is észrevette már bizto-san, ha sokat beszélget csaváros-szú emberrel, tovább gondolko-dik, még otthon is. Éjjel megéb-redek, még mindig az Okos Tóni bácsival beszélgetek. Olyasmit mondok neki, vannak emberek, akik előre érzik az időt. Mind szabadulna tőle, mert jó nincsen benne semmi, Hasogat a csontiuk. Előre érezte, hogy gyümölcs kell, ennek a homoknak Öregségére jóra fordult. Az is eszembe jut — hosszú az éjszaka —, gyümölcs-csel-szólóval kötötte meg az ember a homokot. De hozzá kötötte ma-gát is. Nem tudta abbahagyni.

HORVÁTH DEZSŐ